

NÁVRH PRAVIDEL POUŽITÍ SÍLY PRO PŮSOBNÍ PŘÍSLUŠNÍKŮ SVBS (tzv. RoE)

Veronika Bílková a Petra Ditrichová

ÚVOD

Česká republika (ČR) se v r. 2013 připojila k tzv. Dokumentu z Montreux,¹ který identifikuje stávající mezinárodně právní závazky států z oblasti mezinárodního humanitárního práva (MHP) a z mezinárodního práva lidských práv (MPLP) v souvislosti s aktivitami soukromých vojenských a bezpečnostních společností (SVBS).² V r. 2015 na 32. Mezinárodní konferenci Červeného kříže a Červeného kříže ČR deklarovala, že bude usilovat o přijetí kodexu chování pro působení SVBS, a to v návaznosti na přijetí zákona o bezpečnostních službách. Návrh kodexu chování pro SVBS založené podle právního řádu ČR byl zpracován jako Policy Paper č. 6.³ Na základě dalšího požadavku zadavatele rozpracovat článek 5a návrhu kodexu je cílem tohoto Policy Paperu poskytnout základní informace o pravidlech pro použití síly příslušníky SVBS a zpracování návrhu pravidel nasazení (tzv. Rules of Engagement – RoE).

VÝCHODISKA PRÁVNÍ ÚPRAVY

Příslušníci SVBS neboli tzv. soukromí kontraktoři jsou svými zaměstnavateli (SVBS) vysíláni do prostředí, kde je často velmi zhoršená bezpečnostní situace. V praxi se nejčastěji jedná o oblasti, kde buď přímo probíhá ozbrojený konflikt, anebo jde o oblasti se zvýšeným násilím a nepokoji, ať je jejich příčina jakákoli (např. živelní pohroma, hladomor, rasové nepokoje aj.). Společné těmto oblastem bývá to, že vláda práva je snížena z důvodu neexistující či malé aktivity národních bezpečnostních a ozbrojených složek. V těchto oblastech kontraktoři konají široké spektrum služeb spadajících od bezpečnostního rámce (např. hlídání objektů a osob, zadržování osob) až do téměř vojenského (např. vedení výcviku, podpora bojové činnosti, zadržování osob). Jejich společným jmenovatelem je, že vždy zahrnuje použití síly. Z tohoto důvodu je jak Dokumentem z Montreux,⁴ tak mezinárodními autoregulačními mechanismy (např. Kodex ICoC⁵) požadováno, aby SVBS stanovila pravidla pro použití síly během svého působení v konfliktních oblastech a aby jejich personál byl o těchto pravidlech náležitě poučen a pravidelně v nich cvičen.

¹ *The Montreux Document on pertinent international legal obligations and good practices for States related to operations of private military and security companies during armed conflict*, ICRC, September 2008.

² Více viz PP-TAČR-2019-1, *Dokument z Montreux I – Úprava postavení soukromých vojenských a bezpečnostních společností v ozbrojeném konfliktu*.

³ Více viz PP-TAČR-2019-6, *Návrh Kodexu chování pro soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti*.

⁴ Para 43 Part Two Dokumentu z Montreux, *op. cit.* „To have in place appropriate rules on the use of force and firearms by PMSCs and their personnel“.

⁵ Para 30-32 a para 59 International Code of Conduct for Private Security Service Providers, 9 November 2010, www.icoc-ppsp.org.

Vzhledem k tomu, že příslušníci SVBS většinou nemají status veřejného činitele,⁶ a i když za ozbrojeného konfliktu je jejich status určen případ od případu,⁷ platí, že nejčastěji mají status civilních osob. Oba dokumenty tak zdůrazňují, že pokud v krajním případě příslušník SVBS bude během výkonu své činnosti nucen užití síly, pak její použití musí být vhodné k dané situaci a nesmí být nepřiměřené danému nebezpečí. K zamezení, aby tyto osoby případně vykonávaly bojové funkce, je dále od SVBS požadováno, aby od svého personálu vyžadovaly užití zbraně pouze v situaci „*nutné obrany či obrany jiných v souvislosti s bezprostředně hrozícím nebezpečím smrti či zranění, nebo spáchání vážného trestného činu zahrnujícího vážnou hrozbu životu*“.⁸

Z tohoto důvodu požadavek na vytvoření pravidel použití síly pro SVBS byl vložen i do připravovaného návrhu českého kodexu chování pro SVBS. A to konkrétně v tomto znění: „*Pravidla užití síly - Signatáři učiní veškeré kroky tak, aby během své činnosti v komplexních prostředích nepoužívali sílu a smrtící prostředky. Obecně platí, že sílu mohou užit pouze v sebeobraně. Pokud však k užití síly budou oprávněni v souladu s legislativou ČR a země působení, pak je nezbytné, aby toto použití bylo v souladu se stanovenými pravidly pro užití síly. Signatáři připraví pro své zaměstnance a spolupracující osoby pravidla užití síly pro působení v komplexních prostředích. Cílem těchto pravidel je zajistit dodržování MHP a MPLP. Signatáři zároveň zajistí pravidelný výcvik v těchto pravidlech pro všechny zaměstnance a spolupracující osoby, a to v rozsahu teoretického a praktického školení minimálně jedenkrát za rok. Jakékoli porušení pravidel užití síly bude signatáři ihned vyšetřeno a nahlášeno odpovědným orgánům.*“⁹

CO TO JSOU PRAVIDLA POUŽITÍ SÍLY/NASAZENÍ

Pravidla použití síly neboli v terminologii užívané v ozbrojených silách tzv. pravidla nasazení (Rules of Engagement – RoE) představují souhrn postupů/pravidel, které má daný velitel operace (příp. velící pracovník u SVBS) k dispozici ke splnění operačního úkolu. ROE jsou primárně vojenským nástrojem pro regulaci použití síly. Tato pravidla jsou v ozbrojených silách schvalována na nejvyšší vojenské a politické úrovni, a představují tak politickou kontrolu užití ozbrojené síly. U SVBS budou ROE vydávána a schvalována také nejvyšším vedením (manažery/majiteli). RoE musí být vždy v souladu s právním rámcem (MHP, MPLP, případně vnitrostátním právem). RoE dále vycházejí z aktuálního bezpečnostního prostředí a z rozhodnutí chovat se určitým způsobem z politických důvodů (např. rozhodnutí nějaké činnosti nekonat, i když nejsou v rozporu s právem). RoE tedy představují souhrn operačních, politických a právních pravidel, a to právě v tomto pořadí.

Posláním každé operace by mělo být, aby jejího cíle bylo dosaženo vždy s minimálním použitím síly. Minimální použití síly však neznamená, že nelze použít sílu smrtící. Její použití je často nezbytné k záchraně života a zdraví, avšak aby nedocházelo k jejímu svévolnému zneužívání, je svázána přísnými podmínkami. Použití síly může mít řadu forem, jako např. kontrola totožnosti, osobní prohlídka, zadržení osoby, užití donucovacích prostředků (hmaty, chvaty, kopy, pouta, služební pes). Síla může být užitá jak letálními (smrtícími), tak neletálními prostředky (slovní upozornění, pouta). Dle kontextu dané situace a v závislosti na bezpečnostním prostředí je také doporučováno užití síly postupně eskalovat (varování, exhibice zbraně, varovný výstřel a až v krajním případě v bezprostředním ohrožení užití smrtící síly).

⁶ Existují výjimečné případy, kdy SVBS tvoří podpůrnou složku státních ozbrojených či bezpečnostních složek. V takovém případě však je daným státem vydána speciální právní úprava ozřejmující jejich status a z toho vyplývající práva a povinnosti.

⁷ Para 24 – 25 Dokument z Montreux, *op. cit.*

⁸ Para 31 International Code of Conduct for Private Security Service Providers, 2010, www.icoc-ppsp.org.

⁹ Článek 5a) návrhu českého kodexu chování SVBS, Policy Paper TAČR-MHP-2019-6.

RoE jsou tedy nástrojem určujícím, kdy, kde a jak moc lze použít sílu. Tyto nástroje jsou v rukou velitele/nadřízeného, který jimi reaguje na aktuální vývoj v dané konfliktní oblasti. Každé použití síly a zejména použití síly smrtící by mělo být zadokumentováno, aby následně mohlo být prošetřeno (nadřízenými) s ohledem na okolnosti jejího použití, její přiměřenost apod. V případě zjištění protiprávního jednání je nezbytné vše předat orgánům činným v trestním řízení. Proto, aby obsah a rozsah pravidel použití síly byl všem příslušníkům SVBS zřejmý, se RoE v ozbrojených silách běžně vydávají v tzv. kartách pro vojáky, aby je mohli mít vždy při sobě. Obdobný princip by měl panovat i u SVBS, neboť se jedná o efektivní a praxí prověřený způsob diseminace těchto pravidel.

NÁVRH ROE PRO ČESKÉ SVBS – KARTA ROE

Cílem návrhu českého kodexu chování pro poskytovatele SVB služeb je, aby jejich činnost neporušovala MHP a MPLP, respektive naopak aby jejich ochranu posilovala. Primárním nástrojem, kterým lze tohoto cíle dosáhnout, je správné a přiměřené použití síly (ať již ozbrojené či neozbrojené) vůči ostatním osobám. Cílem RoE je poskytnout seznam konkrétních nástrojů pro nadřízeného/velitele, kterými může reagovat na bezpečnostní situaci, v níž se nachází. Proto RoE, jež každá SVBS bude připravovat pro působení svého personálu, budou primárně dávat odpovědi na následující otázky:

- 1) jak vypadá bezpečnostní prostředí, kde SVBS a její personál bude působit?
- 2) jaké činnosti budou příslušníci SVBS v tomto prostředí vykonávat?

Stejný postup panuje u RoE připravovaných pro státní ozbrojené síly či pro mnohonárodní kontingenty u operací pod hlavičkou OSN/NATO/EU, kdy v závislosti na bezpečnostním a operačním kontextu dané mise/operace jsou vojenskými a politickými orgány těchto zemí/organizací schváleny konkrétní RoE. V souladu s výše zmíněnými mezinárodními požadavky však na rozdíl od příslušníků ozbrojených sil budou RoE pro SVBS vždy limitovány základní premisou, že sílu je možno použít pouze v sebeobraně.

I když konkrétní návrh RoE pro působení SVBS založených podle českého práva nelze bez odpovědi na výše zmíněné dotazy přesně připravit, lze připravit alespoň obecný soubor doporučených pravidel užití síly. Tento obecný soubor může sloužit i jako tzv. karta RoE pro SVBS. Následuje příklad toho, jak by taková karta mohla vypadat.

Karta základních pravidel pro použití síly personálu SVBS

Jsi povinen mít tuto kartu u sebe a znát pravidla v ní obsažená. V případě použití síly postupuj důsledně v souladu s MHP, MPLP a právním řádem země působení.

Nutná obrana – máš právo se bránit proti útoku! RoE nijak neomezují právo odvrátit přímo hrozící či trvající útok na tebe, tvé kolegy či majetek dle určení nadřízeného. Jednání v nutné obraně však nesmí být zcela zjevně nepřiměřené útoku.

Při jednání v nutné obraně použij vždy pouze sílu nezbytně nutnou k zabránění, resp. odvrácení útoku. Je-li to nutné, takto použitá síla může zahrnovat i smrtící sílu.

1. Sílu používej pouze v sebeobraně.
2. Pokud to situace umožňuje, proved' varování.
3. Pokud to situace umožňuje, proved' eskalaci síly.
4. Primárně využívej neletální prostředky.
5. Užití smrtící síly je až krajním prostředkem reakce na dané nebezpečí.
6. Po užití smrtící síly zajisti první pomoc zraněným osobám.

7. Jakékoli použití síly jsi povinen nahlásit svému nadřízenému.
8. S každou osobou zacházej lidsky a s respektem.
9. Respektuj soukromé vlastnictví.
10. Vždy jednej v souladu s MHP a MPLP.

Veronika Bílková

Výzkumná pracovnice Ústavu mezinárodních vztahů a vedoucí Centra mezinárodního práva.
bilkova@iir.cz

Petra Ditrichová

Odborná asistentka projektu Aktuální výzvy mezinárodního práva, ÚMV, ditrichova@iir.cz

Poděkování

Tento policy paper je výsledkem aplikovaného výzkumu Ústavu mezinárodních vztahů, v.v.i., v rámci projektu TA ČR BETA 2, č. TIRVMZV814 nazvaného „Aktuální výzvy mezinárodního práva“. Koncovým uživatelem tohoto výstupu je aplikační garant projektu Ministerstvo zahraničních věcí České republiky.